

SPECIMEN ACADEMICUM,
DE
SENSU MORALI.

CUJUS
PARTEM PRIOREM,
CONS. AMPLISS. FACULT. PHILOS. IN REG.
ACAD. ABOENSI,

PRÆSIDE
Mag. FRANC. M. FRANZÉN,
Phil. Pract. & Hist. Prof. Reg. & Ord.

PRO GRADU
PUBLICO SUBJICIT EXAMINI
CLAUDIUS MAGNUS MOLIIS
Stipend. Segercrantzianus Satacundenfis.

IN AUDITORIO MAJ. D. XV DEC. MDCCCIII.
Horis a. m. consvetis.

ABOÆ, typis Frenckellianis.

Sensus pulchri & decori, in externa hominum vita conspicui, naturalis quædam animi bonitas, sympathia inter pectora mortalium, ceterique pii & benevoli naturæ impulsus, quibus societas humana gratior, & conjunctior redditur, egregia quidem sunt adminicula physici ordinis, qui legibus naturæ immutabilibus in universo conservatus, ab hominum non pendet arbitrio. In morali autem foro, ubi consilia & actiones liberæ imputantur voluntati, quidquid ex congenita naturæ constitutione profluit, nullum omnino habet pretium. Mysterium quidem est, omnem superans cognitionem humanam, libertas illa *transcendentalis*, qua homo, in mundo phænomenorum natus & educatus, ejusque necessitati, physicas leges cum orporis tum animi sui constituenti, usque ad mortem subjectus, legi morali obediendo ad alium quasi orbem, ubi ipse originaria est causa factorum, se transferre sibi videtur. Sed quisque tamen sibi conscius est, actionem aliquam

A

hu-

humanam, ut moralem, hac conditione auctori suo imputari, si in ea patrandæ rationis usus fieri potuit. Sine hoc itaque nulla est libertas. Sine libertate autem, quid est virtus, nisi naturæ & fortunæ donum, quod quidem varie excoli potest, atque ut magnæ ingenii dotes, ceteraque naturæ producta, a providentia divina ad optimos adhiberi fines; quod vero neque ab ullo mortalium jure poscatur, neque uni præ altero veram aliquam tribuat dignitatem? A ratione igitur, non a sensu quodam, qui ab illa non pendeat, omnem esse derivandam veram honestatem, pro certo habemus.

Sed æque certum manet, solam theoriam recti & justî, ab intellectu logice approbatam, non efficere virtutem. Quæ scilicet non in mera contemplatione ideæ honesti, sed in habitu eam exsequendi consistit. Mera idea intra mentem manet: ut vero practice efficax fiat & causa realis actionis, sensum excitet, necesse est, quo mens in corpus agat, sive rationalis natura in sensualem. Male itaque e doctrina morum omnem rejiciunt sensus moralis mentionem. Nam, ut juris naturæ definitio vana & inutilis foret, nisi legislatio civilis, ejus sequendo principia, externam hominum in homines vim quam maxime justam reddere studeret: sic moralis de virtute disciplina, sive Ethica scientia, pulchram quidem & sublimem, de morali hominis dignitate adumbraret imaginem, sed inanem & frustraneam, nisi educatio mora-

moralis & religiosa id curaret, ut loco vis externæ, quæ in civitate valet, conscientia, sive sensus moralis, homines ad officia sua colenda excitaret & impelleret.

Talem vero existere sensum, qui internam efficiat justitiam & veram virtutem, quum scilicet a ratione ejusque ideis moralibus & religiosis originem suam ducens, in sensualem tamen hominis naturam realem exferat potentiam; his pagellis monere tantum volumus, ut sic plenior rei gravissimæ considerationem Lectoribus ipsis, de re morali ejusque practica efficacia sollicitis, commendaremus.

§. II.

Cum vero admodum vaga & incerta sit termini *sensus moralis* significatio: hanc initio definiamus.

Ut in omni de principiis honesti contentione: sic in quæstione de hoc sensu philosophi se invicem ob eam præcipue causam non semper intellexisse videntur: quod unus de principio justum & honestum in objecto, quod lex continet, cognoscendi, alter de principio libertatem subjecti, quod legi obtemperat, obligandi, suæque voluntatis honestatem dijudicandi, disereret. Sic alii sensum moralem intellexerunt esse, vel sensum fere proprie dictum

(*Sinne*) (*a*), sive aliud quoddam organum morale (*b*), quo mens justum ab injusto, ita fere ut dulce ab amaro, album a nigro, calidum a frigido, aut saltem, ut consonans a dissonanti, pulchrum a turpi, interna quadam experientia immediate discernat, vel notiones quasdam honesti originarias, simplici tantum apprehensione, nullo vero judicio & ratiocinio adveniente, in mente humana se sponte quasi explicantes. Alii vero, rationis & experientiae judicium de rerum inter se nexu & respectu non despernentes, praecipue obligandi principium nomine sensus moralis insigniisse videntur: cum scilicet neque ab amore sui, neque a Dei arbitrio, neque a rationis autonomia, sed vel a sympathia inter homines, (*d*) vel ab harmonia quadam inter animum humanum & res morales illum afficientes (*e*), vel a pulchri-

(*a*) HUTCHESON, *a System of moral philosophy* Vol. I.

(*b*) V. HEMSTERHUY'S *Oeuvres Philosophiques* T. I. Lettre sur l'homme & ses rapports. Inclutus hic Batavorum Plato organum morale juxta organa factus, visus & auditus ponit; ad generalem tamen honesti notionem formandam, intellectus quoque vim esse necessariam concedit.

(*c*) Praeter LEIBNITIIUM *Nouv. Essais* L. I. cit. II. & III. LEOPOLDIUS nostro peculiari modo hanc proponit sententiam. *Samlade skrifter* T. 3. p. 416 lqq.

(*d*) SMITH, *Theory of moral sentiments*.

(*e*) HEMSTERHUY'S l. c. p. 196, 199.

chritudine morali (*f*) vel ab innata pectoris humani benevolentia (*g*), vim derivarent internam, qua ad honeste agendum nos impelli sentimus. Cum vero in conscientia morali, diversa haec momenta, sensus scilicet recti & decori in actionibus, quatenus externa sunt objecta, in physico rerum ordine effectum, vel naturae consentaneum, vel utilem, vel pulchrum habere, ideoque moraliter necessaria esse intellectui visa, atque sensus justii & honesti in libera hominis voluntate, quatenus ille sibi conscius est, se actionem aliquam velle, non solum commodi causa, sibi inde expectati, sed ob ipsam illam rectitudinem, sive necessitatem moralem, quam intellectus suus, nulla corruptus cupidine, in ea non potuit non perspicere: cum haec inquam diversa momenta non discernentur: facile elucet, cur philosophorum de sensu morali docentium genera ita accurate distingui non possint, ut non plurimi, cum sensum moralem praecipue pro cognoscendi principio haberent, simul obligationem ex eo derivasse dicendi sint; & contra. Nobis vero, summæ studentibus brevitati, generalis haec distinctio rei, quam communiter defendunt, conspectum ejus faciliorem reddet.

§. III.

Quod igitur ad primam attinet quaestionem: an justum in actionibus mero distingvatur sensu: minime qui-

A 3

(*f*) HOME, *Essay on the principles of morality*.

(*g*) ROUSSEAU *Emile* T. 3. *Hutcheson, Hume, Leopold* II. c.

quidem negandum est: istam differentiam nullam omnino homini fore, nisi originaria boni & mali distinctio sensuum ope fieret, cum externorum, quibus delectatio & dolor a corporibus hauritur, tum interni, quo animus se ipsum sentit, suis operationibus vel delectatur vel afficitur. Sed mero sensu externo, non nisi physicum & quidem praesens, bonum & malum discernimus; ne horum quidem majorem & minorem gradum sine iudicio observaturi. Ad iudicium vero opus est, cum memoriae & phantasiae, tum intellectus ope & vi. Similiter internus sensus nihil nisi praesentem exhibet effectum a aut gratum aut ingratum operationum animi. Ma- cum vero & bonum morale, (quo scilicet iustum & iniustum objectivum intelligimus, non iustitiam & iniustitiam subjectivam (h)), regulis determinandum est generalibus: quarum materia quidem sensuum experientiae sed forma non nisi iudicio & ratiocinio debita est.

Sensus ille interior, qui honestum a turpi immediate discernat, unde materiam hauriat, nisi per sensus externos & internum? Unde formam sumat nisi ab
inna-

(b Ne male intelligamur, observare debemus, nos vocabulum *subjectivi* de eo adhibere, quod in persona agente inest, aut ab ea oritur. *Objectivam* autem appellamus omnem rem, quae personam afficit. Ideoque etiam rationem & virtutem hoc sensu subjectivam vocamus: ideo non negantes, eas esse alio sensu objectivas (universales & necessarias.)

innata aliqua mentis lege? Qua vero? Num alias in mente leges observare potuimus, quam eas, quae aut in perceptione rerum per sensus, aut in associatione notionum, e qua memoria & phantasia pendet, aut in iudicio, abstractione & ratiocinio, aut in idearum rationalium formatione sese produnt? Horum vero generum primum & secundum non nisi materiam sensualem boni morales praebent. Tertio igitur & quarto forma est quaerenda; hoc est: non nisi intellectus & ratio, ad experientiam suas adhibentes vires, bonum morale a malo distinguunt.

Haec argumentatis contra eos quoque valet, qui notiones quasdam morales in mente quasi sponte enasci statuunt, his praecipuis utentes rationibus; una, quod, facta jam antea a mente nostra, actionem aliquam moralem considerante, discrimine honesti & turpis, postea demum, ope iudicii & syllogismi, rationem ejus reddere studeamus; altera, quod actionis, de cuius honestate inter omnes mortales convenit, iustitiam ostendere ratio & intellectus interdum nequeant. Quae argumenta, si constent, nimium probent: primum scilicet, hominem ad honeste & iuste agendum, intellectu & ratione non omnino egere; deinde nullam esse hominis libertatem, cum actiones suae, etiam quatenus morales sunt, non a ratione, sed a sensu pendeant. Sed facta illa, quibus haec firmatur hypothesis, alio modo explicari posse nobis
vi-

videntur. Quamcunque enim prompta sint iudicia nostra moralia: id non impedit, quominus intellectus ea formet. Quantum valeat *habitus* animi non minus, quam corporis, ad varias administrandas res, quotidiana docet experientia. Quis nostrum non mero quasi intuitu oculorum librum legit? Num tamen id sine vi intellectus fieri potest? Quantum in puero mens laboravit, ut litteras dignoscere, syllabas componere, variaque orationis signa intelligere disceret. Similiter, qui notas legens musicas citharam tangit, aut qui manuscriptum typis imitatur, mechanice & immediate id agere & intelligere videtur, quod tamen non nisi arte efficitur. Quid autem impedit, quominus in rebus quoque moralibus dijudicandis, idem valeat habitus intellectus & rationis? Quod vero ad alterum attinet argumentum, actiones esse honestas, quas sensus moralis apud omnes homines approbet, ratio vero rejiciat: id non nisi speciem habet veritatis, facile disparentem, si discrimen observatur, quod facimus, inter justum objectivum, de quo variæ esse possunt opiniones, undeque collisiones oriuntur officiorum, & justitiam subjectivam, quæ una eademque semper manet. Quamvis enim actio aliqua per se considerata talis non sit, ut intellectus noster eam pro moraliter necessaria sive universaliter probabili habeat; tamen consilium hominis, qui, suam sequens persuasionem, honesta mente, nec sine magno sui commodi neglectu, eandem commisit actionem, quia justam esse

esse credidit, honestatem suam omni rationi probatam conservabit.

His paucis minime quidem negamus, elementa rerum moralium sensu dignosci; sed contendimus, iudicio & ratiocinio opus esse, ut a physicis in morales mutantur; cum nil sit morale, nisi regula universalis definitum, hæc vero non nisi ab intellectu fiat. Non igitur disputamus, annon verum, justum, benignum, decorum, per se animo humano immediate placeant, cujus grati sensus ulteriorem quærere causam, æque vanum forte sit, ac dulcedinis sive acrimoniarum rerum, quæ linguam afficiunt, rationem petere; sed urgemus, has sensus interni observationes, æque ac experientiam sensuum exteriorum de corporum grato & ingrato effectu, non efficere nisi materiam honesti objectivi; e quo deinde abstrahantur præcepta moralia, intellectu scilicet de causis, finibus & nexu rerum judicante, ratione autem & omnia colligente iudicia, & ad leges suas innatas de absoluto & infinito omnem eorum summam ultimo referente.

§. VI.

Neque pro obligandi principio sensum moralem haberi posse, facile constat. Ad obligationem enim requiruntur & lex, quæ obligat, & libera voluntas, quæ

quæ obligatur. Legis vero notio sensu concipi haud potest; atque voluntas, quæ sensu commovetur, minime est libera: nisi sensum intelligis esse effectum legis, conscientiam obligantis. Effectus vero principii obligantis non est ipsum principium. Quod ad sympathiam, harmoniam inter res externas & animum humanum, pulchritudinem moralem, benevolentiam naturalem & ceteros impulsus sociales attinet: hi quidem omnes ab infantia usque, magnam exserunt vim, sensationi, memoriæ & phantasiæ aliisque causis physicis debitam; moralem vero obligationem minime efficiunt, nisi ratio necessitatem earum lege morali definierit. Hac enim sublata, ad injustitiam æque facile, ac ad justitiam ducunt. Dei vero voluntatem sensu quodam immediato obligare posse; vanum est & periculosum mysticorum figmentum.

§. V.

Sed quamvis negemus, vel objectivum boni & mali morales discrimen, vel subjectivam conscientiam obligationem e sensu morali esse derivandam: hunc tamen vel nullum esse, vel inutilem minime contendimus. Nempe sensus moralis nobis est: intellectus & rationis, aut de bono morali objective concepto judicantium, aut officium, subjective obligans,

injungentium, in pectus sive sentiendi facultatem (per sensum internum) effectus realis: quo animi motus, etiam corpus, cum mente intime conjunctum, afficientes, facile excitentur. Duplicem igitur esse sensus moralis indolem & usum, existimamus. Aut mera cognitione justitiam & honestam, (in alienis v. c. actionibus, olim & procul patris nec ad nostram conditionem ullo modo referendis, conspicui) aut obligationem, quam nos ipsi ad justitiam & honeste agendum sentimus, animus noster movetur. Illum quidem sensum præcedentem hic plerumque sequitur: non tamen semper. Aliter certe illo, aliter hoc afficimur. Atque ille in uno homine est acutior, & celerior, hic in altero efficacior. Ille ab ingenio cultura, hic a sola rationis & religionis voluntate videntur. Illi multi habent vividum & exquisitum, qui hunc negligunt: justitiam & honestam, in historia, carmine, tabula depicto, vehementer moti; mox tamen justitiam & honestam in actionibus suis ipsi non servaturi. Utriusque autem sensus colendi in educatione summa habenda est cura; illius, ut discrimen turpis & honesti diligenter sentiatur, hujus vero, ut vis officii semper præsens & efficax sit. Sed ita intellecti sensus moralis & originem ac naturam, & in praxi morali usum, jam ostensuri, quod proprium erat opellæ nostræ consilium: id in aliud tempus differre coacti sumus.

